Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
MACIEJA SZPUNARA
od 12. travnja 2018.[1]

Predmet C-335/17

Neli Valčeva
protiv
Georgiosa Babanarakisa

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Vrhoven kasacionen sad (Vrhovni kasacijski sud, Bugarska))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Pravosudna suradnja u građanskim stvarima – Uredba (EZ) br. 2201/2003 – Područje primjene – Pojam ‚pravo na kontakt s djetetom' – Primjenjivost na bake i djedove"

I. Uvod

1. Baka želi ostvariti pravo na kontakt sa svojim unukom. Je li spor koji se odnosi na takav zahtjev obuhvaćen Uredbom (EZ) br. 2201/2003[2]? To je u biti pitanje koje postavlja Vrhoven kasacionen sad (Vrhovni kasacijski sud, Bugarska).

2. Ovim se predmetom stoga Sudu pruža prilika da prvi put odluči, u pogledu primjene Uredbe br. 2201/2003 na zahtjev baka i djedova za pravo na kontakt s djetetom, treba li nadležan sud, kako bi odlučio o načinima ostvarivanja takvog prava, biti utvrđen na temelju navedene uredbe ili na temelju pravila međunarodnog privatnog prava država članica. Tom se uredbom priznaje nadležnost sudova u mjestu uobičajenog boravišta djeteta, osobito na temelju kriterija blizine. Analiza koja slijedi stoga se odnosi na utvrđivanje suda nadležnog u stvarima povezanima s pravom na kontakt s djetetom a da se ne ulazi u materijalna razmatranja.

3. Prije svega, valja naglasiti da se taj predmet ne može analizirati neovisno o temeljnom pitanju, odnosno o važnosti koju za dijete ima održavanje osobnog odnosa s bakom i djedom ako ti kontakti nisu protivni njegovu interesu. Stoga, uzimajući u obzir načelo prvenstva najboljeg interesa djeteta, sad valja protumačiti Uredbu br. 2201/2003 u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću.

1 Izvorni jezik: francuski

2 Uredba Vijeća od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 (SL 2003., L 338, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 133. i ispravak SL 2014., L 46. str. 22.).

II. Pravni okvir

A. Pravo Unije

1. Povelja

4. U skladu s člankom 7. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja), naslovljenim „Poštovanje privatnog i obiteljskog života”:

„Svatko ima pravo na poštovanje svojeg privatnog i obiteljskog života, doma i komuniciranja”.

5. U članku 24. stavku 2. Povelje navodi se da „[u] svakom djelovanju koje se odnosi na djecu, bez obzira na to provode li ga tijela javne vlasti ili privatne institucije, primarni cilj mora biti zaštita interesa djeteta”.

2. Uredba br. 2201/2003

6. Iz uvodne izjave 2. Uredbe br. 2201/2003 proizlazi da je „[n]a sastanku Europskoga vijeća u Tampereu, pružena […] potpora načelu uzajamnog priznavanja sudskih odluka kao kamena temeljca za uspostavu pravog pravosudnog područja i utvrđeno je, kao prioritet, pravo na posjećivanje djece”.

7. U skladu s uvodnom izjavom 5. te uredbe „[s] ciljem osiguravanja jednakosti svakog djeteta, ova se Uredba odnosi na sve odluke o roditeljskoj odgovornosti, uključujući mjere za zaštitu djeteta, neovisno o bilo kakvoj vezi s bračnim predmetom”.

8. U uvodnoj izjavi 12. navedene uredbe navodi se da „[n]adležnost u predmetima povezanim s roditeljskom odgovornošću, utvrđena ovom Uredbom, temelji se u svjetlu zaštite interesa djeteta, posebno na kriteriju blizine. To znači da bi u prvome redu trebala biti nadležna država članica u kojoj dijete ima uobičajeno boravište, osim u određenim slučajevima mijenjanja djetetova boravišta ili u skladu sa sporazumom između nositelja roditeljske odgovornosti”.

9. Što se tiče područja primjene Uredbe br. 2201/2003, člankom 1. te uredbe određuje se:

„1. Ova se Uredba primjenjuje, bez obzira na prirodu suda, u građanskim stvarima koje se odnose na:

(a) razvod, zakonsku rastavu ili poništaj braka;

(b) dodjelu, izvršavanje, prijenos, ograničenje ili oduzimanje roditeljske odgovornosti.

2. Stvari iz stavka 1. točke (b) mogu se odnositi na:

(a) pravo na roditeljsku skrb i pravo na kontakt s djetetom;

[…]”

10. Što se tiče definicija, u članku 2. stavcima 1., 7., 8., 9., i 10. te uredbe predviđa se:

„1. izraz ‚sud’ označava sva tijela u državama članicama nadležna u stvarima koje pripadaju u područje primjene ove Uredbe, u skladu s odredbama članka 1.;

[…]

7. izraz ‚roditeljska odgovornost' označava prava i obveze koje se odnose na dijete ili njegovu imovinu, koja su sudskom odlukom dodijeljena fizičkoj ili pravnoj osobi, primjenom prava ili sporazumom s pravnim učinkom. Ovaj izraz uključuje i prava roditeljske skrbi i odgoja djeteta te prava na kontakt s djetetom;

8. izraz ‚nositelj roditeljske odgovornosti' označava svaku osobu koja ima roditeljsku odgovornost prema djetetu;

9. izraz ‚pravo na skrb' uključuje prava i obveze koji se odnose na roditeljsku skrb nad djetetom, a posebno na pravo određivanja djetetova boravišta;

10. izraz ‚pravo na kontakt' označava posebno pravo da se dijete, na ograničeno vrijeme, odvede na mjesto koje nije njegovo uobičajeno boravište;"

11. Što se tiče opće nadležnosti, članak 8. navedene uredbe glasi kako slijedi:

„1. Sudovi države članice nadležni su u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću prema djetetu koje ima uobičajeno boravište u državi članici u trenutku pokretanja postupka.

2. Stavak 1. podložan je primjeni odredaba članaka 9., 10. i 12."

B. Bugarsko pravo

12. Što se tiče prava na kontakt s djetetom članova obitelji, člankom 128. Semeen kodec (Obiteljski zakonik) određuje se:

„1. Djed i baka mogu tražiti od Rajonen sad (Općinski sud, Bugarska) prema trenutačnom boravištu djeteta, da poduzme mjere u pogledu njihova prava na kontakt s djetetom ako je to u interesu djeteta. Dijete ima isto pravo.

2. Sud stoga primjenjuje članak 59. stavke 8. i 9.

3. Ako roditelj kojem je sud dodijelio pravo na kontakt s djetetom privremeno nije u mogućnosti ostvarivati ga zbog odsutnosti ili bolesti, to pravo mogu ostvarivati baka i djed djeteta."

13. Zakon za licata i semejstvoto (Zakon o osobama i obitelji) (DV br. 182 od 9. kolovoza 1949., u izmijenjenoj verziji obavljenoj u DV-u br. 120 od 29. prosinca 2002.) u svojem članku 4. predviđa:

„Osobe starije od 14 i mlađe od 18 godina maloljetni su adolescenti.

Oni mogu poduzimati pravne radnje uz suglasnost roditelja ili skrbnika, ali sami mogu obavljati manje svakodnevne zadatke kako bi ispunili svoje potrebe i raspolagali onime što su stekli svojim radom."

III. Činjenice iz kojih proizlazi glavni postupak, prethodno pitanje i postupak pred Sudom

14. N. Valčeva je majka Mariane Koleve i baka Christosa Babanarakisa, rođenog 8. travnja 2002. u braku M. Koleve i G. Babanarakisa. Taj je brak prestao odlukom grčkog suda koji je skrbništvo nad Christosom Babanarakisom dodijelio ocu. Grčki sud utvrdio je načine ostvarivanja prava na kontakt s djetetom između majke i djeteta, uključujući kontakte internetom i telefonom, kao i osobne susrete u Grčkoj u trajanju od nekoliko sati jednom mjesečno.

15. Nakon što je tvrdila da joj je nemoguće održavati kvalitetan kontakt s unukom i da je bezuspješno zatražila potporu grčkih tijela, N. Valčeva zahtijevala je od Rajonen sad (Općinski sud) na temelju članka 128. Obiteljskog zakonika da utvrdi načine ostvarivanja prava na kontakt s djetetom između nje i njezina maloljetnog unuka. Zahtijevala je da joj se odobri da ga redovito viđa jedan vikend u mjesecu, kao i da ostaje kod nje dva do tri tjedna tijekom praznika dvaput godišnje.

16. Rajonen sad (Općinski sud) zaključio je da nije nadležan za ispitivanje zahtjeva N. Valčeve. Okržen sad Burgas (Okružni sud u Burgasu, Bugarska) potvrdio je u žalbenom postupku rezultat odluke u prvostupanjskom postupku pozvavši se na Uredbu br. 2201/2003. Presudio je da se ta uredba primjenjuje na predmete koji se odnose na pravo na kontakt s djetetom šireg obiteljskog kruga u koji pripadaju bake i djedovi i da su na temelju članka 8. te uredbe nadležni sudovi države članice u kojoj dijete ima uobičajeno boravište u trenutku pokretanja postupka, odnosno grčki sudovi.

17. N. Valčeva podnijela je žalbu u kasacijskom postupku pred Vrhoven kasacionen sad (Vrhovni kasacijski sud). Taj je sud naveo da se slaže sa stajalištem žalbenog suda, ali je dodao da je za njega bitno saznati primjenjuje li se Uredba br. 2201/2003 na pravo baka i djedova na kontakt kako bi se utvrdio nadležan sud.

18. U tim je okolnostima Vrhoven kasacionen sad (Vrhovni kasacijski sud) presudom od 29. svibnja 2017., koju je tajništvo Suda zaprimilo 6. lipnja 2017., odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Treba li pojam ‚pravo na kontakt s djetetom' iz članka 1. stavka 2. točke (a) i članka 2. točke 10. Uredbe Vijeća br. 2201/2003 tumačiti na način da se ne primjenjuje samo na kontakt između djeteta i njegovih roditelja, nego i na kontakt s drugim članovima obitelji, osobito s djedom i bakom?"

19. Zahtjev za prethodnu odluku dostavljen je zainteresiranim strankama 6. srpnja 2017. Druga obavijest o tom zahtjevu poslana je 15. rujna 2017. tuženiku u glavnom postupku. Zainteresirane su stranke za podnošenje pisanih očitovanja imale rok između 18. rujna i 4. prosinca 2017. Nakon te obavijesti, sud koji je uputio zahtjev i te stranke obaviješteni su o odluci Suda da u pogledu ovog zahtjeva za prethodnu odluku postupa prioritetno u skladu s člankom 53. stavkom 3. Poslovnika Suda.

20. Češka Republika i Europska komisija podnijele su pisana očitovanja. Budući da nijedna od zainteresiranih stranaka to nije zatražila, Sud je odlučio nastaviti s postupkom bez održavanja rasprave.

IV. Analiza

21. U situaciji u glavnom postupku, N. Valčeva, koja je bugarska državljanka, jest baka s majčine strane maloljetnog djeteta rođenog 8. travnja 2002.[3]. Nakon prestanka braka njegovih roditelja, dijete je imalo uobičajeno boravište u Grčkoj kod oca koji je grčki državljanin. Njegova baka želi ishoditi pravo na kontakt s djetetom u pogledu svojeg unuka.

3 Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da se u bugarskom pravu radi razlika između „maloljetnika" mlađih od 14 godina („maloletni") i „maloljetnika" između 14 i 18 godina („nepalnoletni ", doslovno „osobe koje nisu punoljetne", koje imaju ograničenu poslovnu sposobnost). Valja pojasniti da se u tom pogledu Uredba br. 2201/2003 primjenjuje na svu „djecu" bez razlike te da njome nije utvrđeno bilo kakvo dobno ograničenje. Prema pravnoj teoriji „[u]zimajući u obzir nepostojanje odredbi u tom pogledu i autonomne definicije Zajednice pojma ‚dijete', potrebno je uputiti na nacionalna prava kako bi se saznalo do koje se godine radi o djetetu", vidjeti Corneloup, S., „Les règles de compétence relatives à la responsabilité parentale", *Le nouveau droit communautaire du divorce et de la responsabilité parentale*, akti kolokvija koji je 7. i 8. travnja 2005. organizirao Centar za obiteljsko pravo sveučilišta u Lyonu III, Dalloz, 2005., str. 69. do 84.

22. Međutim, u skladu s naznakama suda koji je uputio zahtjev, s obzirom na to da je ocu dodijeljena skrb nad djetetom, dok majka ima samo pravo na kontakt s djetetom, postavlja se pitanje mogu li se baka ili djed koji želi održavati osobni odnos sa svojim unukom pozvati na pravila o nadležnosti iz Uredbe br. 2201/2003 kako bi zahtijevali pravo na kontakt.

A. Opća razmatranja

23. Prije ispitivanja prethodnog pitanja, smatram korisnim iznijeti nekoliko općih razmatranja na temelju kojih se može utvrditi okvir u kojem se nalazi Uredba br. 2201/2003. Ta se razmatranja odnose na utjecaj europske integracije na nadležnost Unije u području međunarodnog privatnog prava, društveno-gospodarski kontekst te uredbe i prvenstvo interesa djeteta.

1. Europska integracija i međunarodno privatno pravo

24. Prošlo je gotovo 20 godina od objave izvješća s objašnjenjem konvencije iz Bruxellesa od 28. svibnja 1998.[4] U tom je izvješću pravilno naglašena potreba rješavanja problema do kojih dolazi u obiteljskom pravu s gledišta europske integracije. Naime, u devedesetim godinama 20. stoljeća, na pitanje „uključivanje [privatnog prava] u pravo Zajednice" moglo se naići u mnogim akademskim programima, istraživačkim projektima i sveučilišnim konferencijama[5]. Predavanja održana na Akademiji za međunarodno pravo u Haagu[6] posebno su se odnosila na rezultate tih rasprava i shvaćanja utjecaja pravilâ „Zajednice" na međunarodno privatno pravo te posljedice europske integracije na razvoj tog prava.

25. Iz toga je osobito proizašlo da je razvoj Unije i njezinih ciljeva stvarno utjecao na njezinu nadležnost u području međunarodnog privatnog prava. Naime, uloga europskog međunarodnog privatnog prava, koja je u početku bila vrlo ograničena s obzirom na prvotni cilj stvaranja zajedničkog tržišta, dopunjena je drugim ciljem, odnosno europskim građanstvom zbog kojeg je Unija premašila granice obične gospodarske integracije te se usredotočila na Europu građana[7]. Usto, nakon Ugovora iz Amsterdama, treći je cilj pridonio napredovanju europskog projekta: uspostava područja slobode, sigurnosti i pravde kojim se osigurava slobodno kretanje osoba pružanjem okvira za veću mobilnost

4 Akt Vijeća od 28. svibnja 1998. o sastavljanju na temelju članka K.3 Ugovora o Europskoj uniji Konvencije o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima (SL 1998., C 221, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 14., str. 189.; u daljnjem tekstu: Konvencija iz Bruxellesa iz 1998.). Izvješće s objašnjenjem konvencije sastavljene na temelju članka K.3 Ugovora o Europskoj uniji, o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima koje je sastavila Alegría Borrás, profesorica međunarodnog privatnog prava na Sveučilištu u Barceloni (SL 1998., C 221, str. 27.; u daljnjem tekstu izvješće Borrás).

5 Vidjeti osobito von Hoffman, B. (ur.), *European Private International Law*, Nijmegen, 1998., str. 13. do 37.; Kohler, Ch., „Interrogations sur les sources du droit international privé européen après le Traité d'Amsterdam", *Revue critique de droit international privé*, 1999., br. 1, str. 1.

6 Vidjeti osobito Struycken, A. V. M., „Les conséquences de l'intégration européenne sur le développement du droit international privé", *Recueil des cours*, svezak 232., 1992., str. 256. do 383.; Fallon, M., „Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré. L'expérience de la Communauté européenne", *Recueil des cours*, svezak 253., 1995., str. 9. do 290. i Borrás, A., „Le droit international privé communautaire: réalités, problèmes et perspectives d'avenir", *Recueil des cours*, svezak 317., 2005., str. 313. do 516.

7 Vidjeti u tom smislu Borrás, A., *op. cit.*, str. 333. do 369. Vidjeti i izvješće Borrás, str. 28.: „Europska integracija od početka je bila bitan gospodarski proces te su se uspostavljeni pravni instrumenti stoga odnosili na tu vrstu integracije. Međutim, posljednjih godina došlo je do velikih promjena te integracija trenutačno, uz svoju gospodarsku sastavnicu, postupno i sve više utječe na život europskih građana."

građana i davanjem smisla tom europskom građanstvu [8], osobito pravom na pristup pravosuđu [9]. Što se tiče tog prava, čini mi se očito jasno da je za provođenje drugih postupovnih i temeljnih prava, kako bi postupak europske integracije postao stvaran za građane Unije, ključno da se mogu postići „brzi i opipljivi rezultati" u području kao što je priznavanje i izvršenje sudskih odluka [10].

26. Stoga se u takvom kontekstu općenito nalaze pravila europskog međunarodnog privatnog prava i, konkretnije, pravila koja se odnose na nadležnost, priznavanje i izvršenje u stvarima povezanima s roditeljskom odgovornošću iz Uredbe br. 2201/2003.

2. Razvoj društva i Uredba br. 2201/2003

27. Želio bih podsjetiti i na posljedice promjena koje su posljednjih desetljeća utjecale na društvo u području primjene zakonodavstva Unije u području roditeljske odgovornosti. To će omogućiti bolje utvrđivanje konteksta Uredbe br. 2201/2003 u svrhu analize pitanja suda koji je uputio zahtjev.

28. Što se tiče, kao prvo, društvenih promjena unutar Unije (i općenito u zapadnom društvu), valja napomenuti da su, s jedne strane, gospodarske promjene povezane s globalizacijom prouzročile duboke promjene u radnim odnosima koje su za posljedicu osobito imale fenomen disocijacije između mjesta uobičajenog boravišta i mjesta rada. Za jedan dio građana Unije postalo je uobičajeno boraviti u jednoj državi članici i raditi u drugoj državi članici. Situacija je ipak složenija u slučaju građana koji borave u jednoj državi članici te su upućeni u treću zemlju za račun društva sa sjedištem u drugoj državi članici. Te promjene znatno utječu i na obiteljski život građana Unije.

29. S druge strane, na društveno-kulturalnoj razini, jednako duboke promjene utječu na način života građana. Fenomen obitelji čiji članovi (roditelji i djeca) imaju dvostruko državljanstvo ili različita državljanstva (koje je usko povezano sa slobodnim kretanjem osoba i, općenitije, s globalizacijom), raznoliki oblici zajednica i zajedničkog života, osim braka, osobito registrirano partnerstvo (Pacs), novi oblici obiteljskih struktura, osobito obitelji s jednim roditeljem, s djecom iz prethodnih veza ili s istospolnim roditeljima, te novi oblici roditeljstva u pogledu djece rođene u prethodnoj zajednici, začete medicinski potpomognutom oplodnjom ili posvojene, samo su neki od primjera. Diversifikacija obiteljskih struktura stoga čini stvarnost današnjeg društva. Neki od tih fenomena nisu stvarno novi, ali su se od šezdesetih godina dvadesetog stoljeća promjene intenzivirale i razvile eksponencijalno. Te gospodarske i društveno-kulturalne promjene, čiji višestruki učinci neprestano utječu na život građana, u određenim slučajevima podrazumijevaju preispitivanje postavki na kojima se temelje pravni sustavi i sadržaja njihovih pravnih pravila, te nalažu prilagodbu prava, osobito prava Unije (uključujući europsko međunarodno privatno pravo).

8 U uvodnoj izjavi 1. Uredbe br. 2201/2003 navodi se taj cilj Unije na sljedeći način: „Europska zajednica postavila si je za cilj uspostavu područja slobode, sigurnosti i pravde u kojemu je osigurano slobodno kretanje osoba".

9 Što se tiče pristupa djece pravosuđu, i osobito prava na održavanje kontakta s oboje roditelja u predmetima s prekograničnom dimenzijom, osobito je važna direktiva o pristupu pravosuđu. Direktiva Vijeća 2003/8/EZ od 27. siječnja 2003. o unapređenju pristupa pravosuđu u prekograničnim sporovima utvrđivanjem minimalnih zajedničkih pravila o pravnoj pomoći u takvim sporovima (SL 2003., L 026, str. 41.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 105.).

10 Vidjeti u tom smislu Borrás, A., *op. cit.*, str. 369. Vidjeti i Lagarde, P., „En guise de synthèse", *Quelle architecture pour un code européen de droit international privé*, Fallon, M., Lagarde, P. i Poillot-Peruzzetto, S. (ur.), Peter Lang, 2011., str. 365. do 388., str. 366.: „[s] gledišta međunarodnog privatnog prava, to znači da se predviđeni propis neće više trebati odnositi samo na pravila kojima se u području gospodarstva jamči ostvarivanje četiriju velikih sloboda osnivačkog Ugovora. Europskom građaninu neće trebati osigurati samo slobodu kretanja u Uniji za potrebe njegove gospodarske djelatnosti, nego i prilikom kretanja u Uniji, bez obzira na njegov razlog, svako jamstvo sigurnosti i pravde."

30. Kao drugo, što se tiče konkretnije posljedica razvoja društva na Uredbu br. 2201/2003, valja utvrditi da se u pogledu sporova koji se odnose na djecu doseg te uredbe znatno proširio u odnosu na Konvenciju iz Bruxellesa iz 1998.[11] i Uredbu br. 1347/2000[12]. Naime, dok se Uredba br. 1347/2000 odnosila samo na građanske postupke povezane s roditeljskom odgovornošću u pogledu zajedničke djece supružnika prilikom postupaka koji se odnose na raskid bračne veze (razvod ili poništaj) ili zakonsku rastavu[13], Uredba br. 2201/2003 sada se proširuje, bez obzira o kojem se sudu radi, na „sve sporove" povezane s roditeljskom odgovornošću. Naime, s ciljem osiguravanja jednakosti „svakog djeteta" bez razlike, ta se uredba primjenjuje na situaciju djece iz prethodne veze, kao i biološke djece, bez obzira na to imaju li roditeljsku odgovornost roditelji ili treća strana, uzimajući u obzir i obitelji s djecom iz prethodnih veza.

31. Međutim, unatoč nastojanjima zakonodavca Unije da društvenim promjenama prilagodi zakonodavstvo u stvarima povezanima s roditeljskom odgovornošću, te se promjene događaju puno brže od procesa zakonodavne prilagodbe te je očito da i dalje postoje određene „sive zone" za koje se u zakonodavstvu ne nalazi izričit odgovor. Glavni predmet primjer je tih sivih zona nastalih zbog društvenih promjena, osobito u pogledu osobnih odnosa djeteta s drugim osobama s kojima je povezan „obiteljskim" vezama *de iure* ili *de facto* (kao što su bivši supružnik jednog od roditelja, braća i sestre djeteta, bake i djedovi ili partner roditelja koji je nositelj roditeljske odgovornosti). Zbog tih sivih zona može doći do katkad paradoksalnih nesigurnosti u pogledu postojanja prava na kontakt osoba koje nisu roditelji, u ovom slučaju bake i djeda.

32. Što se tiče konkretno baka i djedova, nije li ta nesigurnost iznenađujuća ako se smatra da, načelno i podložno interesu djeteta, osobna povezanost baka i djedova s njihovim unucima i dalje ostaje, osobito u društvu koje se neprestano mijenja, bitan izvor stabilnosti za djecu i važan čimbenik međugeneracijske veze, koji nedvojbeno pridonose izgradnji vlastita identiteta?

3. Načelo prvenstva interesa djeteta

33. Ne mogu završiti taj dio posvećen općim razmatranjima a da ne podsjetim na najvažnije načelo iz Uredbe br. 2201/2003, odnosno na prvenstvo interesa djeteta.

11 Ta konvencija nikada nije stupila na snagu jer je zamijenjena Uredbom (EZ) Vijeća br. 1347/2000 od 29. svibnja 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim stvarima i stvarima koje se odnose na roditeljsku odgovornost za zajedničku djecu (SL 2000., L 160, str. 19.) nakon što je stupanjem na snagu Ugovora iz Amsterdama 1. svibnja 1999. pravosudna suradnja u građanskim stvarima „uređena na razini Zajednice", pomicanjem relevantnog poglavlja iz prijašnjeg trećeg stupa u prvi stup (dio III. glava IV. UEZ-a).

12 Od donošenja Uredbe br. 1347/2000, njezino područje primjene smatralo se vrlo ograničenim. O pozitivnim i negativnim aspektima te uredbe, vidjeti Borrás, A., „Le règlement n° 1347/2000 sur la compétence, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière matrimoniale et en matière de responsabilité parentale des enfants communs", *Petites affiches*, 2002., br. 248, str. 12. „Kaotičan i brzi slijed tekstova u području rastave i roditeljske odgovornosti" objašnjava se osobito postojanjem različitih nacionalnih tradicija koje su izraženije i osjetljivije nego u području imovine, vidjeti Ancel, B., i Muir Watt, H., „L'intérêt supérieur de l'enfant dans le concert des juridictions: le règlement Bruxelles II bis", *Revue critique de droit international privé*, 2005., br. 94 (4), str. 569. do 586.

13 Drugim riječima, Uredba br. 1347/2000 nije se primjenjivala na djecu rođenu izvan braka koji je u krizi ni na zaštitu djece para izvan bračne krize. Borrás, A., str. 12. O Uredbi br. 1347/2000 vidjeti osobito Gaudemet-Tallon, H., „Le règlement n° 1347/2000 […]", *Journal de droit international*, 2001., str. 381.

34. To je načelo jedno od načela koja prožimaju pravni poredak Unije [14]. U tom pogledu, ne samo da su sve države članice ratificirale Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta [15], nego je Sud, osim toga, već imao priliku podsjetiti da je ta konvencija obvezujuća za svaku državu članicu i da se taj tekst ubraja u brojne međunarodne instrumente za zaštitu ljudskih prava koje Sud uzima u obzir pri primjeni općih načela prava Unije [16]. S druge strane, člankom 3. stavkom 3. prvim podstavkom UEU-a određuje se da „Unija uspostavlja unutarnje tržište", a zatim da Unija „promiče pravdu […], međugeneracijsku solidarnost i zaštitu prava djeteta" [17].

35. Što se tiče Uredbe br. 2201/2003, ona se temelji na načelu prvenstva interesa djeteta i poštovanju njegovih prava. Naime, u njezinoj se uvodnoj izjavi 33. predviđa da se tom uredbom posebno nastoji osigurati poštovanje temeljnih prava djeteta, opisanih u članku 24. Povelje. Tim se člankom dijete priznaje kao nositelj neovisnih i autonomnih prava te se njime kao primarni cilj tijela javne vlasti i privatnih institucija utvrđuje zaštita interesa djeteta [18]. U tom pogledu valja navesti i članak 7. Povelje o poštovanju privatnog i obiteljskog života.

36. Konkretnije, što se tiče pravila o nadležnosti utvrđenih Uredbom br. 2201/2003 u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, ona se temelje na navedenom načelu, posebno na kriteriju blizine. Stoga su sudovi u mjestu uobičajenog boravišta djeteta najprimjereniji za rješavanje svih pitanja u pogledu roditeljske odgovornosti i, slijedom toga, prava na kontakt s djetetom [19]. Osim toga, u interesu djeteta, Uredba br. 2201/2003 omogućuje, kao izuzetak i pod određenim uvjetima, da nadležni sud može prepustiti rješavanje predmeta sudu druge države članice ako je taj sud prikladniji za rješavanje tog predmeta [20].

37. Naposljetku, Sud je načelo prvenstva interesa djeteta smatrao prizmom kroz koju treba tumačiti odredbe prava Unije [21]. U svojoj sudskoj praksi, Sud upućuje na interes djeteta da održi svoj obiteljski život, zaštićen i temeljnim pravom na poštovanje obiteljskog života zajamčenim člankom 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda [22].

38. Stoga nema nikakve dvojbe da se na načelu prvenstva interesa djeteta treba temeljiti svako teleološko tumačenje odredbi Uredbe br. 2201/2003 koje se, kao što je ovdje slučaj, odnosi na zahtjev za pravo djeda i bake na kontakt s djetetom. Na to ću se poslije vratiti.

14 Za pregled pravne stečevine Unije u pogledu prava djeteta, vidjeti Europska komisija, Glavna uprava za pravosuđe i zaštitu potrošača, *EU Acquis and Policy Documents on the Rights of the Child*, prosinac 2015., str. 1. do 83. Vidjeti i mišljenje nezavisnog odvjetnika M. Szpunara u predmetu Chavez-Vilchez i dr. (C-133/15, EU:C:2016:659, t. 42.).

15 Konvencija potpisana u New Yorku 20. studenoga 1989. U njezinu se članku 3. stavku 1. predviđa da „[u] svakom djelovanju koje se odnosi na djecu, bez obzira na to provode li ga javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, primarni cilj mora biti zaštita interesa djeteta".

16 Vidjeti presudu od 27. lipnja 2006., Parlament/Vijeće (C-540/03, EU:C:2006:429, t. 37. i navedenu sudsku praksu).

17 Zaštita prava djeteta također je važan aspekt vanjske politike Unije. Vidjeti članak 3. stavak 5. UEU-a.

18 U članku 24. Povelje navode se tri temeljna načela prava djeteta: pravo na slobodno izražavanje svojeg mišljenja, u skladu s njihovom dobi i zrelosti (članak 24. stavak 1.), pravo na to da je u svakom djelovanju koje se na njih odnosi primarni cilj zaštita interesa djeteta (članak 24. stavak 2.) i pravo na održavanje redovitog osobnog odnosa i izravnog kontakta s oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti s njegovim interesima (članak 24. stavak 3.).

19 Vidjeti uvodnu izjavu 12. i članak 8. Uredbe br. 2201/2003.

20 Vidjeti uvodnu izjavu 13. i članak 15. Uredbe br. 2201/2003. Valja također istaknuti da se u toj uredbi posebna pozornost pridaje saslušanju djeteta. Vidjeti u tom pogledu uvodnu izjavu 19., članak 41. stavak 2. točku (c) i članak 42. stavak 2. točku (a) Uredbe br. 2201/2003.

21 Što se tiče Uredbe br. 2201/2003 vidjeti osobito presude od 11. srpnja 2008., Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, t. 48. i 51.) i od 2. travnja 2009., A (C-523/07, EU:C:2009:225, t. 61. i 64.). Vidjeti i stajalište nezavisne odvjetnice E. Sharpston u predmetu Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:377, t. 20.). Vidjeti i presudu od 13. rujna 2016., Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, t. 66., 81. i 85.) i mišljenje nezavisnog odvjetnika M. Szpunara u predmetima Rendón Marín i CS (C-165/14 i C-304/14, EU:C:2016:75, t. 174.).

22 Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisana u Rimu 4. studenoga 1950. (u daljnjem tekstu: EKLJP)

B. Prethodno pitanje

39. Svojim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li pojam „pravo na kontakt s djetetom” iz članka 1. stavka 2. točke (a) i članka 2. stavka 10. Uredbe br. 2201/2003 tumačiti na način da se proširuje na pravo bake i djeda na kontakt s njihovim unukom.

40. Nadalje, iako je pojam „pravo na kontakt s djetetom” izričito naveden u članku 1. stavku 2. točki (a) i članku 2. stavku 10. Uredbe br. 2201/2003, tim se odredbama izričito ne pojašnjuje je li tim pravom obuhvaćeno i pravo na kontakt s djetetom drugih osoba osim roditelja.

41. Stoga u svrhu tumačenja tih odredbi nije potrebno uzeti u obzir samo njihov tekst nego i njihov kontekst i ciljeve koji se nastoje postići Uredbom br. 2201/2003.

42. Na početku valja istaknuti da su u pogledu pojma roditeljska odgovornost i svrhe Uredbe br. 2201/2003 češka vlada i Komisija u svojim pisanim očitovanjima, osobito na temelju teksta te uredbe, zagovarale stajalište prema kojem se navedena uredba primjenjuje na pravo na kontakt s djetetom bake i djeda. Čini se da se sud koji je uputio zahtjev slaže s tim stajalištem u odluci kojom se upućuje prethodno pitanje [23].

1. Tekst i struktura odredbi Uredbe br. 2201/2003

43. Što se tiče roditeljske odgovornosti, u članku 1. Uredbe br. 2201/2003 pojašnjava se da se ona primjenjuje, bez obzira na vrstu suda, u građanskim stvarima koje se odnose na „dodjelu, izvršavanje, prijenos, ograničenje ili oduzimanje [te odgovornosti]”. Kako bi se primjereno utvrdilo područje primjene Uredbe br. 2201/2003 [24], zakonodavcu Unije bilo je važno pojasniti pojam roditeljske odgovornosti. Naime, taj pojam nije bio definiran ni Konvencijom iz Bruxellesa iz 1998. [25] ni Uredbom br. 1347/2000. Zakonodavac je stoga odabrao jedinstvenu definiciju pojma roditeljska odgovornost [26]. Taj je pojam u članku 2. točki 7. Uredbe br. 2201/2003 definiran kao „prava i obveze koje se odnose na dijete ili njegovu imovinu, koja su sudskom odlukom dodijeljena fizičkoj ili pravnoj osobi, primjenom prava ili sporazumom s pravnim učinkom”. Slijedom toga, svaka fizička i pravna osoba može biti nositelj roditeljske odgovornosti [27]. Usto, pojam roditeljska odgovornost „posebno” sadržava pravo na skrb i pravo na kontakt, što znači da ga se može podijeliti na ta dva elementa [28]. Zbog toga, u smislu Uredbe br. 2201/2003, nositelji prava na skrb, kao i nositelji prava na kontakt određeni nacionalnim pravom mogu biti kvalificirani kao nositelji roditeljske odgovornosti koja osobito uključuje ta dva prava [29].

23 Naime, sud koji je uputio zahtjev u točki 5.3. odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku ističe da „iako taj zaključak izravno ne proizlazi iz teksta Uredbe […], može ga se izvesti iz opće strukture, sadržaja i cilja Uredbe”.

24 Vidjeti točku 30. ovog mišljenja.

25 Što se tiče pojma roditeljska odgovornost u Konvenciji iz Bruxellesa iz 1998., u izvješću Borrás navodilo se da taj pojam „[treba] pojasniti nacionalnim pravom države članice u kojoj se ispituje pitanje odgovornosti”. Stoga su u toj konvenciji prava i obveze roditelja definirani nacionalnim pravom.

26 Za razliku od Konvencije iz Bruxellesa iz 1998., za primjenu Uredbe br. 2201/2003 bilo je potrebno autonomno tumačenje roditeljske odgovornosti koje je konačno potvrđeno definicijom tog pojma, a koja se u toj uredbi predviđa člankom 2. stavkom 7. Vidjeti u tom smislu Pintens, W., u: Magnus, U. i Mankowski, P. (ur.), *Brussels II bis Regulation*, European Commentaries on Private International Law, Sellier European Law Publishers, 2016., članak 1. točka 59. i članak 2. točka 19.

27 Potpuno drugo pitanje je ono koje se odnosi na određivanje nositelja roditeljske odgovornosti. Uredbom br. 2201/2003 ne utvrđuje se koja osoba treba biti nositelj roditeljske odgovornosti, nego se državama članicama daje da odrede nositelja, među ostalim, prava na skrb i prava na kontakt s djetetom. Vidjeti u tom smislu presudu od 5. listopada 2010., McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, t. 40. do 43.).

28 Pravo na skrb definirano je u članku 2. stavku 9. Uredbe br. 2201/2003 kao „prava i obveze koji se odnose na roditeljsku skrb nad djetetom, a posebno na pravo određivanja djetetova boravišta”. O tom pojmu vidjeti presudu od 5. listopada 2010., McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, t. 40. do 43.).

29 Vidjeti u tom pogledu Francq, S., „La responsabilité parentale en droit international privé. Entrée en vigueur du règlement Bruxelles II bis et du code de droit international privé”, *Revue trimestrielle de droit familial*, 2005., br. 3, str. 691. do 711. Vidjeti u Pintens, W., *loc. cit*., članak 2. točka 23. Ti autori osim toga smatraju da je baka ili djed, koji je nositelj prava na kontakt s djetetom u pogledu njegova unuka, također nositelj roditeljske odgovornosti u smislu Uredbe br. 2201/2003. Međutim, valja napomenuti da su u određenim nacionalnim pravima samo roditelji nositelji roditeljske odgovornosti dok treće osobe imaju samo ograničena prava, čak i ako im je dodijeljeno pravo na kontakt s djetetom.

44. Što se tiče prava na kontakt s djetetom, u skladu s člankom 2. stavkom 10. Uredbe br. 2201/2003 taj se pojam definira kao „posebno pravo da se dijete, na ograničeno vrijeme, odvede na mjesto koje nije njegovo uobičajeno boravište". U toj se definiciji stoga navodi samo dio sadržaja prava na kontakt s djetetom, a da se pritom ne upućuje na osobe koje mogu biti nositelji tog prava [30].

45. U članku 2. točki 8. Uredbe br. 2201/2003 nositelj roditeljske odgovornosti znači „svak[a] osob[a] koja ima roditeljsku odgovornost prema djetetu" [31].

46. Prema mojem mišljenju, iz teksta članka 2. točaka 7., 8. i 10. Uredbe br. 2201/2003 proizlazi da je zakonodavac Unije namjerno upotrijebio široke definicije kako bi obuhvatio veći broj slučajeva. Ta namjera proizlazi iz upotrebe općih sintagmi kao što su „prava i obveze" ili „svaku osobu", kao i prijedlog „posebno". Konkretno, upotreba tog priloga u definiciji pojma prava na kontakt iz članka 2. točke 10. Uredbe br. 2201/2003, prema mojem mišljenju, odražava volju zakonodavca Unije da odabere široku definiciju tog prava.

47. Slijedom toga, iako pojam roditeljska odgovornost, s obzirom na članak 2. točke 7. i 8. Uredbe br. 2201/2003, obuhvaća svaku fizičku i pravnu osobu koja ima pravo na kontakt s djetetom, uzimajući u obzir da je ta osoba također široko definirana u članku 2. točki 10. te uredbe, čini mi se jasnim da roditeljsku odgovornost (kao opći pojam) i pravo na kontakt s djetetom (kao element tog općeg pojma) mogu imati fizička ili pravna osoba u svrhu te uredbe [32].

48. Točno je da iz definicije pojma roditeljske odgovornosti koja se nalazi u članku 2. točki 7. proizlazi da je pravo na kontakt s djetetom samo jedan element roditeljske odgovornosti [33]. Konkretno, u situaciji kao što je ona u glavnom predmetu u kojoj roditeljsku odgovornost u skladu s nacionalnim pravom izvršavaju zajedno roditelji, samo jedan roditelj (u ovom slučaju otac) ima pravo na skrb, dok drugi roditelj (u ovom slučaju majka) obično ima pravo na kontakt s djetetom. U tom kontekstu, ako treća strana traži pravo na kontakt s djetetom, postavlja se pitanje obuhvaća li, u svrhu utvrđivanja sudske nadležnosti, Uredba br. 2201/2003 i pravo na kontakt s djetetom koje se razlikuje od prava koje je dodijeljeno nacionalnim pravom jednom od dvaju roditelja (u ovom slučaju majci) i može li, slijedom toga, ostvarivanje tog prava tražiti treća strana, kao što su baka i djed.

49. Kako bi se odgovorilo na to pitanje, valja podsjetiti da iz teksta i strukture odredbi Uredbe br. 2201/2003 proizlazi da je volja zakonodavca Unije bila da obuhvati najveći broj načina na koje dijete može održati osobne odnose ne samo sa svojim roditeljima, nego i s drugim članovima obitelji ili bliskim osobama [34]. Prema mojem mišljenju, ništa u ispitanim definicijama ni njihovom kontekstu načelno se ne protivi tome da se baka može pozvati na pravila o nadležnosti iz Uredbe kako bi zatražila pravo na kontakt s djetetom.

50. Valja provjeriti je li to tumačenje potkrijepljeno i svrhom odredbi Uredbe br. 2201/2003.

30 U Uredbi br. 2201/2003, ta je definicija ograničena samo *ratione temporis* („na ograničeno vrijeme"), te nikakvo ograničenje *ratione personae* ne proizlazi iz te definicije.

31 Tom se definicijom pojašnjava da i druge osobe osim roditelja mogu biti nositelji roditeljske odgovornosti. Taj pojam ne uključuje samo nositelje koji su stekli roditeljsku odgovornost kao posljedicu očinstva ili majčinstva, skrbništva i odgajateljstva te sličnih institucija, nego i nositelje koji su roditeljsku odgovornost stekli kao partneri roditelja koji je nositelj roditeljske odgovornosti. Vidjeti Pintens, W., 2016., *loc. cit.*, članak 2. točka 22.

32 U tom pogledu vidjeti Pintens, W., *op. cit.*, str. 88.: „Since the Brussels II bis Regulation has a broader scope – third persons can be holders of parental responsibility – there is no reason to exclude rights of access from the scope of the Regulation when the holder is a third person."

33 Vidjeti točku 43. ovog mišljenja.

34 Kao što je, među ostalim, slučaj s partnerom roditelja koji je nositelj roditeljske odgovornosti. Naime, dijete može uspostaviti vrlo blizak, snažan i stabilan osobni odnos s partnerom svoje majke ili svojeg oca. Vidjeti točku 45. ovog mišljenja i bilješku 31.

2. Teleološko tumačenje odredbi Uredbe br. 2201/2003

51. Tumačenje kojim se uzima u obzir svrha Uredbe br. 2201/2003 također potvrđuje primjenu te uredbe na pravo bake i djeda na kontakt s djetetom.

52. Najprije podsjećam da je jedan od ciljeva Uredbe br. 2201/2003 da se daje prednost uzajamnom priznavanju sudskih odluka. To proizlazi iz uvodne izjave 2. te uredbe kojom se naglašava da je to uzajamno priznavanje sudskih odluka „kamen[…] temelj[ac] za uspostavu pravog pravosudnog područja”[35]. Zbog tog razloga, priznavanje i izvršenje odluka donesenih u nekoj državi članici „trebalo bi se temeljiti na načelu uzajamnog povjerenja, a razlozi za nepriznavanje trebali bi biti svedeni na najmanju moguću mjeru”, kao što je navedeno u uvodnoj izjavi 21. Uredbe br. 2201/2003. Usto, iz uvodne izjave 2. te uredbe proizlazi da je pravo na kontakt prioritet zakonodavca Unije.

53. Nadalje, što se tiče osiguravanja jednakosti svakog djeteta, u uvodnoj izjavi 5. Uredbe br. 2201/2003 navodi se da se ta uredba odnosi na sve odluke o roditeljskoj odgovornosti, uključujući mjere za zaštitu djeteta, neovisno o bilo kakvoj vezi s bračnim predmetom[36]. U tom pogledu, kao što proizlazi iz ispitivanja njezina članka 2. točaka 7., 8. i 10., Uredba br. 2201/2003 zadržava prošireni pojam nositeljâ roditeljske odgovornosti koji obuhvaća ne samo svaku fizičku osobu koja ima roditeljsku odgovornost u pogledu djeteta, nego i treće strane ili pravne osobe, kao što su tijela za zaštitu djeteta.

54. Naposljetku podsjećam da se, kao što proizlazi iz točaka 35. do 37. ovog mišljenja, pravila iz Uredbe br. 2201/2003 u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, i osobito pravila o nadležnosti, ne temelje samo na interesu podnositelja zahtjeva te se ne tumače samo s obzirom na taj interes, nego i interesu djeteta, posebno na kriteriju blizine[37]. Stoga teleološko tumačenje Uredbe br. 2201/2003 treba provesti s obzirom na prvenstvo interesa djeteta, kao vodećeg načela koje je propisano njezinim uvodnim izjavama i odredbama[38].

55. S obzirom na prethodno navedeno, do kojih se zaključaka može doći nakon ispitivanja ciljeva Uredbe br. 2201/2003?

56. Sad mi se čini da je odgovor na to očit. Točno je da ne postoje posebne odredbe primjenjive na situaciju, kao što je ona u glavnom predmetu, bake ili djeda koji traži pravo na kontakt s djetetom u pogledu svojeg unuka. Međutim, prema mojem mišljenju, ne postoji pravna praznina. Naime, iz ciljeva Uredbe br. 2201/2003 jasno proizlazi da se ničim ne opravdava to da se pravo na kontakt s djetetom isključi iz područja primjene te uredbe ako je podnositelj zahtjeva prava na kontakt s djetetom osoba koja nije roditelj i koja ima obiteljske veze *de iure* ili *de facto* s djetetom, kao što je ovdje slučaj. K tomu, dodjela prava na kontakt s djetetom osobi koja nije roditelj može ugroziti prava i dužnosti roditelja (u ovom slučaju, pravo oca na skrb i pravo majke na kontakt s djetetom). Stoga, kako bi se izbjegle proturječne mjere i u interesu djeteta, bilo bi potrebno da isti sud, odnosno onaj u mjestu djetetova uobičajenog boravišta djeteta, odluči o pravu na kontakt s djetetom[39].

35 Vidjeti i uvodnu izjavu 23. Uredbe br. 2201/2003; zaključci Europskog vijeća u Tampereu od 15. i 16. listopada 1999., t. 34., dostupni na sljedećoj internetskoj adresi: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_fr.htm, te radni dokument Komisije „Uzajamno priznavanje sudskih odluka u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću”, COM(2001) 166 *final*, str. 3.

36 Iako se Uredba br. 2201/2003 primjenjuje na sve odluke o stvarima povezanima s roditeljskom odgovornošću, njome valja obuhvatiti i sve odluke koje se odnose na pravo na kontakt ne samo roditelja, nego i trećih strana, kao što su „osobito bake i djedovi”. Vidjeti u tom smislu Pintens, W., *loc. cit.*, članak 1. točka 70.

37 Vidjeti uvodnu izjavu 12. Uredbe br. 2201/2003.

38 Vidjeti točke 73. i 74. ovog mišljenja.

39 To tim više vrijedi jer pravila o sukobu zakona kojima se određuje pravo primjenjivo na pitanja roditeljske odgovornosti nisu usklađena. Stoga, ako sudovi različitih država članica odlučuju o roditeljskoj odgovornosti nekoliko osoba (roditelja te baka i djedova), oni primjenjuju nacionalna pravila o sukobu zakona. Međutim, ta pravila mogu se uvelike razlikovati. Odluke o roditeljskoj odgovornosti koju izvršava nekoliko osoba stoga donose različiti sudovi i na temelju bitno različitih zakona, iako se te odluke u biti odnose na jedno dijete. Naprotiv, usvajanje širokog pristupa u tumačenju pojmova koji određuju područje primjene Uredbe br. 2201/2003 omogućuje određeno usklađivanje odluka, barem u pogledu primjenjivih prava, te se time izbjegavaju komplikacije koje proizlaze iz nepostojanja usklađenih pravila o sukobu zakona.

57. U tom smislu, slažem se s argumentom Komisije prema kojem, ako zahtjeve za pravo na kontakt s djetetom osoba koje nisu roditelji treba isključiti iz područja primjene Uredbe br. 2201/2003, sudska nadležnost za te zahtjeve bit će utvrđena na temelju neusklađenih nacionalnih pravila. Povećava se opasnost od izlaganja djeteta sporu pred sudom s kojim nije u bitnoj vezi i opasnost od usporednih postupaka, kao i nepomirljivih odluka, što se protivi svrsi Uredbe br. 2201/2003 koja se odnosi na utvrđivanje ujednačenih pravila o nadležnosti pritom poštujući načelo blizine u sudskim postupcima.

58. Stoga iz točaka 43. do 57. ovog mišljenja proizlazi da se tumačenje odredbi Uredbe br. 2201/2003, prema kojem se ta uredba odnosi na zahtjev za pravo bake i djeda na kontakt s djetetom, ne protivi cilju koji zakonodavac Unije nastoji postići u okviru te uredbe.

59. Kao što ću objasniti u nastavku, to je tumačenje potkrijepljeno okolnostima koje su prethodile donošenju Uredbe br. 2201/2003.

3. Povijesno tumačenje odredbi Uredbe br. 2201/2003

60. Prije predlaganja odgovora na pitanje suda koji je uputio zahtjev, čini mi se prikladnim ispitati ne samo povijesni okvir Uredbe br. 2201/2003, nego i zakonodavstvo koje je prethodilo toj uredbi.

a) Pripremni akti Uredbe br. 2201/2003

61. Kao prvo, što se tiče pripremnih akata, valja podsjetiti, kao što proizlazi iz točaka 30. i 43. mišljenja, da je područje primjene Uredbe br. 1347/2000, odnosno tekst koji je prethodio Uredbi br. 2201/2003, u pogledu roditeljske odgovornosti bilo ograničeno samo na sporove koji se odnose na roditelje. To se ograničenje primjenjivalo i na postupke povezane s pravom na kontakt s djetetom (pravo jednog od roditelja na kontakt s djetetom).

62. S obzirom na velik broj obiteljskih sporova u pogledu nemogućnosti jednog od roditelja da ostvari svoje pravo na kontakt s djetetom u drugoj državi članici, Francuska Republika predstavila je 2000. inicijativu u pogledu donošenja Uredbe Vijeća o uzajamnom izvršenju sudskih odluka o pravu djeteta na kontakt s djecom[40]. Slijedom ispitivanja te inicijative, Vijeće Unije zaključilo je da je se može provesti samo usporedo s aktima o proširenju područja primjene Uredbe br. 1347/2000. To je osiguralo jednako postupanje prema svakom djetetu, kako bi se u obzir uzela društvena stvarnost kao što je raznolikost obiteljskih struktura[41].

63. Tijekom faze izrade Prijedloga Komisije o uredbi o roditeljskoj odgovornosti, ta je institucija 2001. objavila radni dokument iz kojeg je očito proizlazilo da se njime nastojalo zadržati prihvaćanje puno šireg prava na kontakt s djetetom od onog iz Uredbe br. 1347/2000[42]. U tom je radnom dokumentu Komisija navela da „[i]ako se u Uredbi [br. 1347/2000] prepušta nacionalnom pravu da uredi to pitanje, predloženo je da se novim tekstom ide dalje u pogledu ostvarivanja prava na kontakt s djetetom zahtijevajući pri tome, na primjer, da svaki prijašnji član obitelji djeteta, kao što je bivši bračni drug jednog od roditelja, ima pravo na kontakt s djetetom ili pravo zahtijevati ostvarivanje tog prava[43]. Komisija je u navedenom dokumentu smatrala i da određene države članice mogu postaviti bitna pitanja o određivanju korisnika prava na kontakt s djetetom kao uvjeta u skladu s kojima se zahtijeva priznavanje sudskih odluka u drugim državama članicama. K tomu, u istom je dokumentu istaknula da bi uključenje takvih pitanja predstavljalo stvarnu opasnost od toga da država članica u kojoj se podnosi zahtjev provodi preispitivanje sudskih odluka na štetu samog cilja uzajamnog

40 SL 2000., C 234, str. 7. Vidjeti i uvodnu izjavu 4. Uredbe br. 2201/2003. Ta se inicijativa odnosila samo na izvršavanje prava na kontakt s djetetom jednog od roditelja.

41 Vidjeti točku 29. ovog mišljenja i COM(2001) 166 *final*, str. 1. i 2.

42 COM(2001) 166 *final*, str. 1.

43 *Ibid.*, str. 20.

priznavanja. Komisija je stoga došla do zaključka prema kojem proširenjem mehanizma novog pravnog instrumenta na sve odluke o roditeljskoj odgovornosti, „bez obzira na njihov sadržaj, dotična djeca ili osobe mogu ostvariti pravo na skrb ili pravo na kontakt", na temelju kojeg se može bolje ispuniti mandat Vijeća u pogledu tog novog instrumenta i provesti prva faza programa mjera o uzajamnom priznavanju čiji je cilj bio ukinuti egzekvaturu [44].

64. Komisija je u svojim pisanim očitovanjima naglasila da se u radnom dokumentu uputilo na nacrt europske konvencije o osobnim odnosima u pogledu djece [45]. Pojasnila je da se tim nacrtom priznaje pravo djeci da održavaju osobne odnose ne samo sa svojim roditeljima, nego i s drugim osobama koje s njima imaju obiteljske veze, kao što je slučaj s bakama i djedovima [46].

65. Prema mojem mišljenju, iz točaka 61. do 63. ovog mišljenja jasno proizlazi da pripremni akti povezani s Uredbom br. 2201/2003 potvrđuju volju zakonodavca Unije da proširi područje primjene Uredbe br. 1347/2000, koje se odnosilo samo na sporove u pogledu roditelja. Ta volja potvrđuje se činjenicom da ti akti jasno predviđaju sve sudske odluke o roditeljskoj odgovornosti i, slijedom toga, pravu na kontakt s djetetom, neovisno o osobama koje ga mogu ostvarivati i bez isključivanja baka i djedova.

b) Haška konvencija iz 1996.

66. Valja napomenuti da je u odredbama Uredbe br. 2201/2003 o nadležnosti u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću uvelike preuzet model Haške konvencije od 19. listopada 1996. [47]. Uredba br. 2201/2003 nadahnuta je načelom jedinstvene nadležnosti [48], odnosno nadležnosti tijela države uobičajenog boravišta djeteta, propisane tom konvencijom [49].

67. Člankom 3. Haške konvencije iz 1996. definiraju se mjere obuhvaćene njezinim područjem primjene. Te mjere konkretno obuhvaćaju mjere koje se odnose na roditeljsku odgovornost i pravo na kontakt s djetetom [50]. Članak 2. stavak 7. Uredbe br. 2201/2003 uglavnom preuzima definiciju roditeljske odgovornosti iz Haške konvencije iz 1996., ali u toj se definiciji [51], za razliku od definicije pojma roditeljske odgovornosti iz Uredbe br. 2201/2003, izričito ne navodi pravo na kontakt s djetetom. Na temelju tog se nedostatka u načelu može smatrati da u okviru te konvencije nositelj prava na kontakt s djetetom nije nužno nositelj roditeljske odgovornosti [52].

44 *Ibid*., str. 5. i 20. Vidjeti i Vijeće (Pravosuđe, unutarnji poslovi i civilna zaštita) od 30. studenoga i 1. prosinca 2000., str. 4. i 5., „Program mjera za provedbu načela uzajamnog priznavanja odluka u građanskim i trgovačkim stvarima" (SL 2001., C 12, str. 1.).

45 COM(2001) 166 *final*, str. 15., bilješka 33. O toj konvenciji vidjeti točku 72. ovog mišljenja.

46 U radnom dokumentu Komisije navodi se i definicija pojma „obiteljske veze" iz navedenog prijedloga konvencije. Vidjeti COM(2001) 166 *final*, str. 15., bilješka 33.

47 Konvencija o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece (u daljnjem tekstu: Haška konvencija iz 1996.), dostupna na sljedećoj internetskoj adresi: https://www.hcch.net/fr/instruments/conventions/full-text/?cid=70.

48 U skladu s člankom 8. stavkom 2. Uredbe br. 2201/2003, stavak 1. podložan je primjeni odredaba članaka 9., 10. i 12.

49 Članak 8. i sljedeći članci. Vidjeti i točke 6., 9. i 34. ovog mišljenja. O potrebi ujednačenog tumačenja istih pojmova iz Haške konvencije iz 1996. i Uredbe br. 2201/2003, vidjeti mišljenje nezavisne odvjetnice J. Kokott u predmetu A (C-523/07, EU:C:2009:39, t. 24. do 26.).

50 Člankom 3. točkama (a) i (b) te konvencije određuje se „[m]jere predviđene u članku 1. mogu se odnositi osobito na: dodjelu, izvršavanje i ograničenje ili oduzimanje roditeljske odgovornosti, kao i prijenos te odgovornosti; […] pravo na kontakt, koje obuhvaća pravo da se dijete, na ograničeno vrijeme, odvede na mjesto koje nije njegovo uobičajeno boravište."

51 U skladu s člankom 1. stavkom 2. te konvencije, „[…] izraz ‚roditeljska odgovornost' obuhvaća roditeljsko pravo, ili svaki sličan odnos glede ovlasti kojim se utvrđuju prava, ovlasti i odgovornosti roditelja, skrbnika ili drugih zakonskih zastupnika povezanih s osobom ili imovinom djeteta". Vidjeti izvješće s objašnjenjem Paula Lagardea o Haškoj konvenciji iz 1996., dostupno na sljedećoj internetskoj adresi: https://assets.hcch.net/upload/expl34.pdf.

52 U skladu s izvješćem Paula Lagardea, *loc. cit*., str. 542.: „Definicija [roditeljske odgovornosti] jest široka. […] Tu odgovornost obično imaju roditelji, ali mogu je djelomično ili u potpunosti imati treće strane, pod pretpostavkama utvrđenima nacionalnim zakonodavstvima, u slučaju smrti, nesposobnosti, nemogućnosti ili nedoličnosti roditeljâ ili u slučaju da su roditelji napustili dijete."

68. Definicija prava na kontakt s djetetom iz članka 2. stavka 10. Uredbe br. 2201/2003 sastavljena je na jednak način kao i definicija iz Haške konvencije iz 1996.[53]. Međutim, u izvješću Lagarde ne navodi se ništa u pogledu toga jesu li zahtjevi za pravo na kontakt s djetetom osoba koje nisu roditelji, osobito bake i djedova, obuhvaćeni područjem primjene Haške konvencije iz 1996.

69. U naknadnim uputama koje su donijele države članice Haške konferencije za međunarodno privatno pravo ipak se navodi da je važnost da dijete održava osobne odnose s drugim osobama s kojima ima obiteljske veze uvelike priznata te se u njima pojašnjava da se „[n]i u Haškoj konvenciji iz 1980. ni u Haškoj konvenciji iz 1996. prava na kontakt s djetetom ne ograničavaju samo na prava koja postoje u pogledu roditelja i djece"[54].

70. S obzirom na sve te razloge, i osobito prvenstvo interesa djeteta kao vodećeg načela svakog tumačenja odredbi Uredbe br. 2201/2003 u području roditeljske odgovornosti, uvjeren sam da se ta uredba primjenjuje i na zahtjev baka i djedova na kontakt s djetetom.

4. Drugi međunarodni instrumenti u pogledu osobnih odnosa s djecom

71. Široko tumačenje prava na kontakt s djetetom nije svojstveno Uredbi br. 2201/2003. Naime, drugi međunarodni instrumenti koji se odnose na osobne odnose s djecom sadržavaju prošireni pojam prava na kontakt s djetetom.

72. U tom pogledu, smatram da se, kao prvo, Konvencijom o kontaktima s djecom u njezinu članku 5. stavku 1. određuje da „[o]visno o najboljem interesu djeteta, može se uspostaviti kontakt između djeteta i osoba koje nisu njegovi ili njezini roditelji, a dijete je s njima u bliskoj obiteljskoj vezi"[55]. U članku 2. točki (d) te konvencije određuju se pak „obiteljske veze" kao „bliski odnos kao što je odnos između djeteta i njegovog djeda i bake ili braće i sestara, a koji se temelji na zakonu ili na vezi koja proizlazi iz izvanbračne zajednice".

73. U tom pogledu, u izvješću s objašnjenjem navedene konvencije najprije se pojašnjava da je određivanje osoba, osim roditelja, s kojima dijete može održavati osobne odnose ako to nije protivno njegovu najboljem interesu, „od presudne važnosti"[56]. Nadalje, u njemu se naglašava da su se u određenim državama članicama zakonodavstvima nastojao povećati krug osoba kojima se može dodijeliti ili koje mogu tražiti održavanje osobnih odnosa s djetetom. Podsjećam da, dok se „tim zakonima baki i djedu dodjeljuje pravo na održavanje osobnih odnosa s djetetom, drugim im se zakonima dodjeljuje samo pravo da traže održavanje tih osobnih odnosa"[57]. Naposljetku, tim se izvješćem utvrđuje da se u sudskoj praksi koja se odnosi na EKLJP priznaje da se zaštita iz članka 8. EKLJP-a proširuje na održavanje osobnih odnosa između baka i djedova i njihovih unuka[58].

53 O odnosima Uredbe br. 2201/2003 i Haške konvencije iz 1996., vidjeti članak 61. te uredbe.

54 *Contacts transfrontières relatifs aux enfants. Principes généraux et Guide de bonnes pratiques*, Haška konferencija za međunarodno privatno pravo, Family Law, 2008., str. 5. i bilješka 38. Uostalom, valja napomenuti da se upućivanja na pravo baka i djedova na kontakt upućuje u primjerima 5B i 8A u *Manuel pratique sur le fonctionnement de la Convention de La Haye de 1996 sur la protection des enfants*, 2014., str. 64., 65. i 86., dostupan na sljedećoj internetskoj stranici: https://www.hcch.net/fr/instruments/conventions/publications1/?dtid=3&cid=70.

55 Konvencija o osobnim odnosima u pogledu djece, Vijeće Europe, Serija europskih ugovora, br. 192, Strasbourg, 15. svibnja 2003. Od država članica tu su konvenciju ratificirale samo Češka Republika, Republika Hrvatska, Republika Malta i Rumunjska. Međutim, ta je konvencija i dalje važna jer se njome najprije kodificira sudska praksa Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) kojom se tumači pravo na poštovanje obiteljskog života propisano u članku 8. EKLJP-a, koja je obvezna u svim državama članicama.

56 Izvješće s objašnjenjem o Konvenciji o kontaktima s djecom, Vijeće Europe, Serija europskih ugovora, br. 192, Strasbourg, 15. svibnja 2003., t. 9. i 34. U tom se izvješću navodi i Europska konvencija o priznavanju i izvršenju odluka koje se odnose na skrb nad djecom i ponovnoj uspostavi skrbništva nad djecom, Vijeće Europe, Serija europskih ugovora, br. 105, Luksemburg, 20. svibnja 1980., u kojoj se upućuje na „osobu" koja se poziva na pravo na kontakt s djetetom.

57 Izvješće Komisije s objašnjenjem o osobnim odnosima u pogledu djece, *op. cit.*, t. 9. i 47. O komparativnom zakonodavstvu u stvarima povezanima s roditeljskom odgovornošću, vidjeti Granet, F., „L'exercice de l'autorité parentale dans les législations européennes", *La documentation française*, 2002.

58 Izvješće Komisije s objašnjenjem o kontaktima s djecom, *op. cit.*, t. 9.

74. Stoga, kao drugo, valja podsjetiti da se člankom 8. EKLJP-a priznaje da „[s]vatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života". Kao što je navedeno u prethodnoj točki, ESLJP je presudio da su „veze baka i djedova i njihovih unuka obuhvaćene obiteljskim vezama u smislu članka 8. Konvencije"[59]. Među ostalim, u predmetu koji se odnosio na oduzimanje roditeljske odgovornosti roditelja, taj je sud presudio da „nije sporno da su pitanja koja se odnose na veze između [bake] i njezinih unuka obuhvaćena člankom 8. Konvencije". Taj je sud k tome podsjetio da „‚obiteljski život' u smislu članka 8. obuhvaća barem odnose između bliskih srodnika, koji u njima mogu imati značajnu ulogu, na primjer između baka i djedova i unuka. Tako prošireno „poštovanje" obiteljskog života za državu znači obvezu djelovanja na način kojim se omogućava uobičajeno odvijanje tih odnosa"[60].

75. Prema mojem mišljenju, iz točaka 43. do 74. ovog mišljenja jasno proizlazi da tekstualna, teleološka, sustavna i povijesna analiza odredbi Uredbe br. 2201/2003 potvrđuje ideju da se pravilo o nadležnosti iz članka 8. te uredbe primjenjuje i na zahtjeve za ostvarivanje prava na kontakt drugih osoba koje nisu roditelji, osobito drugih članova obitelji *de iure* ili *de facto*.

76. Stoga smatram da na prethodno pitanje valja odgovoriti da pojam „pravo na kontakt s djetetom" iz članka 1. stavka 2. točke (a) i članka 2. stavka 10. Uredbe br. 2201/2003 treba tumačiti na način da se proširuje na pravo bake i djeda na kontakt s djetetom u pogledu njihovih unuka.

C. Epilog

77. Kao što sam upravo istaknuo u prethodnim razmatranjima, iz teksta, ciljeva i strukture, ali i nastanka Uredbe br. 2201/2003 proizlazi da se ta uredba primjenjuje na zahtjev u pogledu prava bake i djeda na kontakt s djetetom.

78. Iz moje analize također proizlazi da se Uredbom br. 2201/2003 ne isključuje pojam prava na kontakt s djetetom drugih osoba koje nisu roditelji, ali koje imaju obiteljske veze *de iure* ili *de facto* s djetetom (osobito, sestre ili braća ili bivši bračni drugovi ili bivši partneri roditelja). Naime, s obzirom na neprestane promjene u našem društvu i postojanja novih oblika obiteljskih struktura, mogućnosti u pogledu osoba na koje se odnosi ostvarivanje prava na kontakt u smislu Uredbe br. 2201/2003, mogu biti brojne[61]. Slučaj bivšeg partnera roditelja koji je nositelj roditeljske odgovornosti te, stoga, roditelja tog bivšeg partnera, koje dijete smatra bakom i djedom, ili pak slučaj tete ili ujaka koji su, zbog privremene odsutnosti jednog ili oba roditelja, zaduženi za brigu o djetetu, samo su neki od primjera u pogledu kojih bi pred Sudom mogli biti pokrenuti postupci u okviru tumačenja navedene uredbe[62].

79. Točno je da se Uredba br. 2201/2003 odnosi samo na pravila o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka, među ostalim, u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću. Slijedom toga, u toj fazi razvoja prava Unije, pitanje kojim osobama će biti dodijeljeno pravo na kontakt s djetetom obuhvaćeno je nacionalnim pravom. Tim je još važnije imati jedinstveno i ujednačeno pravilo o nadležnosti, odnosno nadležnosti tijela države članice u kojoj dijete ima uobičajeno boravište, kako bi se osiguralo priznavanje i izvršene sudskih odluka donesenih u različitim državama članicama.

59 U predmetu koji se odnosi na oduzimanje prava bake i djeda na kontakt s djetetom, zbog pokretanja postupka protiv njihova sina, oca djeteta, vidjeti ESLJP, 20. siječnja 2015., Manuello i Nevi protiv Italije, CE:ECHR:2015:0120JUD000010710, t. 53. i sudsku praksu.

60 ESLJP, 13. srpnja 2000., Scozzari i Giunta protiv Italije, CE:ECHR:2000:0713JUD003922198, t. 221. i ESLJP, 13. lipnja 1979., Marckx protiv Belgije, CE:ECHR:1979:0613JUD000683374, t. 45.

61 Vidjeti točku 29. ovog mišljenja.

62 Vidjeti točke 31., 32., 49., 64., 69. i 75. ovog mišljenja.

V. Zaključak

80. S obzirom na sva prethodna razmatranja, predlažem da Sud na prethodno pitanje koje je uputio Vrhoven kasacionen sad (Vrhovni kasacijski sud, Bugarska) odgovori na sljedeći način:

Pojam „pravo na kontakt s djetetom” iz članka 1. stavka 2. točke (a) i članka 2. točke 10. Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000, treba tumačiti na način da se primjenjuje na pravo baka i djedova na kontakt sa svojim unucima.